

Belső továbbképző tanfolyam: a kliensközpontú, nondirektív pszichológia alkalmazási lehetőségeiről.

Regionális ÁMK adatbázis és tájékoztató központ kialakítása.

ESZIK ZOLTÁN

Zene a belső csendért

Pécsi Rita személyiségközpontú oktatási kísérlete

A közoktatási törvény tervezete immáron a negyedik átdolgozásban kerül a nyilvánosság s benné a legilletékesebbek: a pedagógusok elé. A vélemény legalábbis a Pedagógusok Szakszervezete részéről, valamint a falvak és városok tantestületeiben - a sajtó tájékoztatása szerint - az ismételt elutasítás.

Ebben a feszültségekkel terhes légkörben biztos fogódzót jelenthet az a kísérlet, amelyet a pécsi *Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán* doktori értekezésésként védett meg *Pécsi Rita*, a pécsi *Kolping* szervezet általános iskolai tagozatának irányítója. Az értekezés címe: "Egy, a zenére és a művészetekre alapozott tantervi koncepció alapvonalai".

Mottóként *Einstein* idézi, aki szerint: "Jelenünk alapproblémája nem is az atombomba, hanem az emberi szílv: így ma ezekben az időkben egy határozott, kikerülhetetlen vagy-vagy előtt állunk. Vagy morális átalakulás, vagy pedig végérvényes megsemmisülés következik... Nem fizikai, hanem etikai probléma ez. A tudomány gyorsabban fejlődött, mint a lelkiismeret." (A. Einstein: *Török Tibor: Természettudomány, világnézet, világkép, istenhít*. Bp., Prima Kiadó 20. p.)

A sok bizonyító tény közül az iskolák körzetesítését emelem ki. A családok a korszerű technika volt (videolánc, számítógépes programozott oktatás, nyelvi labor, kollégiumi elhelyezés stb.). Tudjuk, milyen nagy árat fizetett ezért a tanuló, a család, a falu társadalma. Ezek után az a fő kérdés: Visszaszerezheti-e jogait a technikától a személyiség? Az igenlő válasz után a következő kérdés: Hogyan? Milyen úton-módon?

Az iskolák oktató, de még inkább nevelő tevékenységének újraértékelése, rehabilitása által, amelyben kitüntetett szerepet kap az esztétikai nevelés, az érzelmek gazdagságának kialakítása.

Az erőltetett, korai szakosodás voltaképpen rablógazdálkodás a még ki nem alakult személyiség rovására. Csak az a nevelés lehet életképes, amely az *egész emberre*, még pontosabban a *jó ember* nevelésére irányul. Jó szakember a jó emberből válik. A jó ember mint a nevelés célja csodálatosan összecseng az angyaloknak a karácsonyi éjszakában elhangzó énekével: "Békesség a jóakarátú embereknek". Ebben nincs semmiféle kirekesztés. A békességben való részvétel, a földi viszonylagos boldogságot nem csoportoknak ígéri, nem csak a zsidóknak vagy a pohányoknak, nem csak a fehér vagy a színesbőrűeknek, nem csak az erőseknek vagy az okosoknak, hanem a *jóknak*. A jóakarát, a jóság harmonikus személyiséget jelent, vagyis olyan embert, aki békességben él önmagával és szűkebb-tágabb környezetével.

Napjaink valósága a jószág, a jóakarát hiányára utal. Egyre többen panaszkodnak levertségre, feszültségre, ingerültségre, álmatlanságra, és más megnevezhetetlen nyavalyára. Szaporodnak a kisiklott életek, felbomló emberi kapcsolatok, megromlott házasságok. Egyre több embert rémít el az szörnyű látomás, amely szerint úgy is meg lehet halni, hogy nem is élt igazán az ember. Ennek a tragikus állapotnak egyetlen gyógyszere a lelki egészség, amelynek alapfeltétele, hogy harmóniában legyünk önmagunkkal, társainkkal és a természettel. Erre csak az egész ember képes. El kell tehát vezetni teljes személyiségének átéléséhez. Olyan eszközöket kell adni neki, amelyekkel nem rombolja, hanem építi magát. Ha ezt nem tudjuk megtenni, az ember a roppant teher elviselésére csupán kétféle megoldás közül választhat: vagy elmebetegségbe esik, vagy ellensúlyozó mechanizmusokba menekül (pénz, hatalom, mazochizmus, nárcisztikus pótfeszkedés, gürzés stb.).

Az egész világ céltudatos küzdelmet folytat ez ellen a testet-lelket romboló hatás ellen. Sajnos, kevés eséllyel. A Mammon-kultusz hívei már az aranyborjú köré sereglettek. Kihaszánálva a fiatalok esztétikai, érzelmi kiszolgáltatottságát, naponta újratermelik - kétes értékű koncertekkel, hanglemezekkel és videokazettákkal - a negatív hatásokat.

Az egész ember, a teljes személyiség nevelésének egyik hatékony eszköze a *zene*. Hogy a zenei nevelés miként állítható a cél elérésének szolgálatába, arról szól a *Kulcs a muzsikához* című nagyszerű könyv. Szerzője *Pécsi Géza*, az ismertett disszertáció írójának édesapja. A mű

rendeltetését szerényen így fogalmazza meg: "... egyszerűen *kulcsot* szerettem volna adni a muzsikához mindazoknak, akiket az élet okkal vagy ok nélkül többé-kevésbé kizárt a zenei élmény örömeiből".

Pécsi Rita a zenei nevelés helyét, módját jelöli ki a köznevelés-közüoktatás teljes rendszerében.

Jakobsonra hivatkozva mindenekelőtt a zene komplex jellegét emeli ki, amikor megállapítja, hogy a zene a szemiotikai rendszerek *Jakobson* által felsorolt mind a hat funkcióját (expresszív-émocionális, referenciális, poétikus, fatikus, metalingvális és konatív) szimultán képes teljesíteni.

Ezekén kívül fontos szociológiai szerepe is van. Társadalmasító, közösségteremtő művészet. A rituális együtténeklés egyidős az ember eszmélésével. A rituális együtténeklés egyidős az ember eszmélésével. A hit valóságosabb, személyesebb átélését segítő hozta létre *Assisi Szent Ferenc* az első Lauda-társaságokat Firenzében.

A munkát kísérő, a tevékenységet összehangoló és megkönnyítő a zajártalomig fokozott "üvöltéskényszer" nemcsak lelki, hanem fiziológias okokra is visszavezethető. Az az ember, akit nem tanítottak meg kultúrált módon levezetni a zajok keltette feszültséget, önkéntelenül is besétál egy olyan csapdába, amelyben az elkerülhetetlen zajt túl kell üvölnie azért, hogy az előbbi elviselhetőbbé váljék. Ördögi kör ez!

Roppant figyelemre méltó az, amit a zene transzfer hatásáról közöl. Azért fontos ez, mert a zeneoktatásra fordított közvetlen idő és fáradság nélkül érvényesült szinte minden más, ún. tantárgy eredményeiben. Kísérletek számszerű adataival igazolja ezt az anyanyelv, az irodalom, a rajz és a testnevelés vonatkozásában.

A kreativitás és az intelligencia korrelációját vizsgáló kísérlet tanúsága szerint az adott IQ-szinthez hozzáért a kreativitás, sőt esetenként meg is haladta azt.

A következő fejezet a zenei élmény közvetítésének, az esztétikum befogadásának folyamatáról szól kommunikációelméleti alapon. Részletezi az ADÓ és a VEVŐ közötti kapcsolat (kontaktus) feltételeit. Kiemeli a dekódáláshoz nélkülözhetetlen kódot, s ezt nevezi *kulcsnak* (*L. Kulcs a muzsikához!*). Ennek hiánya kultúrális vaksághoz vezet. Általános tapasztalat az, hogy minél kevésbé rendelkeznek az emberek a műalkotások vételéhez szükséges jelrendszerrel, kóddal, annál kevésbé vannak a hiány tudatában. Egy előkészítetlen találkozás a számukra idegen művek világával sokszor még nagyobb értetlenséget szül. Ezt nyugodtan tekinthetjük az ismeretelt kísérlet kulcsmondatának, hiszen megvalósítása, gyakorlati alkalmazása erre épül (a hangversenylátogatások, operaelőadások alapos előkészítése).

*Etnocentrikus észlelési kód*nak nevezi a spontán elsajátított művészeti észlelési kompetenciát, amelyre azt is mondják, hogy "velünk születik", illetőleg hogy "az anyatejjel szívjuk magunkba". Meggyőző példaként említi az egyszerű emberek életgyakorlatát, akik a középkorból kezdve szinte a XIX. század végéig rendszeresen részt vettek az egyházi szertartásokon. A templomok szobrai, a zsinagógák freskói, a színes üvegablakok alakjait gyakorta látva, a prédikációt, a szent szövegeket, az egyházi zenét hallgatva szinte észrevétlenül jutottak olyan ismeretekhez, amelyek birtokában *értelmezni tudták* a kor művészetét. Az alkotó művészeknek természetes volt, hogy a műveikben szereplő vallásos szimbólumokat a *Bibliához* kötött tartalmat nemcsak a műveltek, hanem az egyszerű emberek is megértették.

Ma már erre nem építhetünk. Ezért beszélünk a *tudatosan megszerzendő észlelési kód*ról, amelynek első szintje a mű érzékletes tulajdonságain alapul. Ennek ki kell egészülnie a másodlagos szinttel, amely csak oktatás útján megtanulható értelmezés. A két szint együttesen adja a művészeti kompetenciát. Ennek elsajátításához, megszerzéséhez szellemi erőfeszítés szükséges. Az erőfeszítést azzal motiváljuk, hogy *értéket* tulajdonítnak neki. Az értékek felmutatása, a megszerzésükre való törekvés állandó motiválása a *nevelés* feladata.

Az iskolának azon kell fázadoznia, hogy *Kosztolányi*val szöve a "csodát" az olvasó(néző)hallgató is akarja. Az iskola fő funkciója az "ébresztő nevelés" (*Max Weber*), vagyis a művelt ember diszpozícióinak módszeres kifejlesztése; a tartós és intenzív kulturális érdeklődés bázisának kialakítása valódi esztétikai értékeket tartalmazó művekkel.

A felszínesség óhatatlanul szákcútcába vezet. Reális a veszélye annak, hogy a tanulók elsajátítanak egy bizonyos terminológiát, néhány felszínes ítéletet, s ezzel lassan elérik a státusuknak többé-kevésbé megfelelő látszatjártasságot, a művészetben való otthonosság illúzióját.

A művészeti nevelés fontos feladatának tekinti a szerző a tantárgyakkal szétszabdalt világot, a valóság egységben való látását, vagyis annak a fölismérését, hogy a sok-sok rész hogyan *egy*.

Különös hangsúlyt kap a művészeti nevelés hatékonyságának feltételeként: a *belső csend*. A nagy dolgok csendben születnek. Az *Öszövétség* prófétája a barlangban várja az Urat (Király. 19. 11-12.).

A csend az ünnep a munka zajossága után. Az ünnep világméretű devalválódásának vagyunk tanúi és szenvedő részesei. Miként a szerelem gazdag formáinak lefoszlása nyomán színre

lépett a nyers erotika. Ha az ünnepnek van mozgásmodellje, akkor az semmiképp se a rohanó gép, hanem a virágba boruló fa.

Keserű humorral azt mondhatnánk, hogy a mai ember legfőbb kísértése, hogy olyanná szeretne lenni, mint az autója. Viszont az is igaz, hogy vissza-visszavágyódik a "zöldbe". Valószínűleg ezért is rohan ünnepenként a szabadba. De nem elég visszarohanni az édenkertbe! Szeretni is kell a természetet, s tanulni is kell tőle, mégpedig a lélek hosszú és látszólag mozdulatlan készülődésének ütemét s a virágba borulását, amely gyorsabb minden gyorsaság-nál.

A lélek, a szellem csendjét megteremteni korunkban különösen nehéz, mert sokkal több a gátló, mint a segítő tényező.

Az előbbiek közül elég csupán a fullasztó méretű információáradat kiemelése. Nyomában jár a szétszórt figyelem, az egyre magasabb ingerküszöb.

Egy szílnés véleményét mondott az ifjúsági előadások közönségéről. Egyre inkább csak a legfelszínesebb ingerekre reagálnak: a hangerőre, a váratlan fényhatásokra, a gyors mozgásra, a legkézenfekvőbb poénokra. Amint egymás után három bővített mondat következik, már lankad a figyelmük.

Szinte jelszóvá vált: Gyerekek! Videózzunk, tévézzünk! Nem fontos az, amit nézünk. Az a lényeg, hogy valami szóljon, mozogjon! Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy az elcsendese-dés igénye és képesség távoli és érthetetlen marad számukra talán egész életükben.

Az esztétikai élmény befogadásának kulcsfontosságú feltétele: a *pedagógus személye*.

Döbbenetesen igaz megállapításokat tesz az olyan pedagógusokról, akik alkalmatlanok e hivatás gyakorlására, mert nem tudnak megfelelni még a pálya támasztotta minimális követel-ményeknek sem.

Az, hogy gyermekeink a kapcsolatteremtés, az önfegyelem, az áldozatkészség, a beszélgetés munka, az öröm, a minőségi gondolkodás analfabétái lesznek, jórészt az alkalmatlan pedagó-gusok lelken szárad.

A hatékony pedagógusmunkában eredeti ötletek kellene a változó és soha meg nem ismétlődő emberi helyzetek megoldásához; az átadandó ismeret taníthatóvá-tanulhatóvá lényeg-ítéséhez; a hangulatok megérzéséhez és felhasználásához; a megfelelő szavak kiválasztásá-hoz. S mindehhez csak percek, néha csak másodpercek állnak rendelkezésére. Ezek az ötletek persze nem dőlnek el üzemek, iparágak és birodalmak sorsát, "csak a gyermekberekét".

E fejezet összefoglalásként Köte Sándor visszaemlékezését idézi mesterére, *Nagy Lászlóra*: "... tanítványaiban egészen igénytelen egyéni értéket is meglátott, számon tartott, megbecsült és megalapított hittel ápolott, észrevétlenül gyakorolt finom hatással öntudatos erővé emelte a bizonytalan, gyöckértelen hajlamokat. A jószágos keze távolni vezetése, rajongó, gazdag lelkének mindig ható kisugárzása messzi időken, helyeken át is irányították tanítványait soha nem fakuló érzelmi erővel."

Hadd toldjam meg ezt Ottlik Géza vallomásával: "*Fejér Lipót* tanítványa voltam... olyat is megértettem nemegyszer az előadásából - vagy a testi jelenlétéből? - amit nem mondott, nem mondhatott... Óriási volt. Földöntúli vigasztalás a pusztá lényé. Aki nem ismerte, az valamit nem tud a világról, és sohasem is fogja megtudni."

Boldog az a pedagógus, akire így emlékeznek vissza tanítványai.

Pécsi Rita koncepcióját az teszi igazán értékessé, hogy nem csupán rendszerbe fogott, logikusan felépített elmélet, hanem rengeteg fáradozás és áldozat árán gyakorlattá vált, mégpedig az oktatás legnehezebb területén, a szakmunkásképzésben, ahol az eddigi tanterv szerint egyáltalán nincs még csak tere sem a művészet-esztétikai nevelésnek; a humán- és reálórák aránya 18:82%. Ők alkotják jövő társadalmunk derékhadát.

Velük, akik a serdülés legbonyolultabb fázisaiban vannak, amikor az "éhe a szépnek" a legváltozatosabb álarcok mögé rejtőzik bennük, velük, akik közül sokan nélkülözik a család melegségét, velük évről évre megpróbáltuk a zene erejével megismerni, megtanulni a hitet, a hűséget, a munka szeretetét; mindig visszatérő kiemelt hangsúllyal: az *emberi jósságot*- valjára a szerző.

Zenei szakemberek és különböző szakos kollégák elismerő nyilatkozatai, szaklapok és újsá-gok méltató cikkei kitennének egy külön kötetet. *Amerikától* kezdve *Japánig* munkálkodnak a meghonosításán. Legutóbb *Törökország* jelentette be igényét a teljes anyagra.

Kíváncsú, sőt égetően szükséges, hogy ez a kísértlet elsősorban itthon váljon a jó ember nevelésének eszközévé. Ehhez viszont az kell, hogy minél többen, minél több iskolában az oktató-nevelő tevékenységük mindennapi gyakorlatává tegyék. Meggyőződéssel mondom: ér-demes.

RÓNAI BÉLA